

The Examination of Values in Story Texts in Primary School 6th 7th and 8th Grade Turkish Textbooks in Context of Collocation

Esra LÜLE MERT*

ABSTRACT: Due to the fact that collocation has important functions in value transmission, the aim of the study is the examination of values in story texts in primary school 6th, 7th and 8th grade textbooks in context of collocation. The method of the research is document analysis. The data source consists of 8 story texts in Turkish textbooks that were distributed to the 6.,7. and 8. grade students in the 2011/2012 academic year in city of Malatya. Among the universal values, sensitivity was determined to be the most repeated universal value. (284 times) The most emphasized national value is traditions repeated by 168 collocation.

Key Words: Turkish textbooks, story texts, value education, collocation.

SUMMARY

Purpose and significance: Due to the fact that collocation has important functions in value transmission, the aim of the study is the examination of values in story texts in primary school 6th, 7th and 8th grade textbooks in context of collocation. The answers of the following questions are searched.

1. What is the usage frequency of universal values in the text and what are the example usages?
2. What is the usage frequency of national values in the texts and what are the example usages?
3. In light of collocation patterns, what is the usage frequencies of universal values in the classes?
4. In light of collocation patterns, what is the usage frequencies of national values in the classes?
5. Are the transmissions of the examined story texts and the most emphasized values in accordance?

Methods: The method of the research is document examination. The data source consists of 8 story texts in Turkish textbooks that were distributed to the 6, 7 and 8th grade students in the 2011/2012 academic year in city of Malatya. While the options and sub options were created, researchers took advantage of field knowledge and previous studies made for the same purpose. Accordingly, in the context of collocation patterns, the values were evaluated as universal and national values. The sub headlines of universal values were determined as hard work, cooperation, sensitivity, honesty, respect, love and responsibility, while the sub headlines of national values were determined as caring for family union, nation, hospitality, traditions and patriotism. The stories which are the data sources of the research were resolved under these headlines and sub-headlines. The collected data in the research was classified by frequency calculations. In order to propose the reliability of the coding used for the research 2 story texts selected randomly among 8 stories were resolved by 2 expert Turkish education researchers and it was understood that the coherence between the researchers was reliable. (%92) (Tavşancıl and Aslan 2001).

Results and Discussion: Among the universal values, sensitivity was determined to be the most repeated universal value. (284 times) The study of Demir (2012) also supports this determination. The most emphasized national value is traditions repeated by 168 collocations. In the research, it was understood that the usage of collocation related with values in 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks are not in a consistent structure both in national and universal values. In the researched texts it was observed that especially national values were ignored. In the examined story texts in primary school Turkish textbooks, no consistent increase or decrease were observed in students in means of wording platform suitable to conceptual development related with grade could be determined. The study of Taşıgüzel (2004) also supports this determination.

* Assist. Prof. Dr.; Adiyaman University; esralule@gmail.com.

İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Öykü Metinlerindeki Değerlerin Eşdizimli Sözcükler Bağlamında İncelenmesi

Esra LÜLE MERT*

ÖZ: 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki değerlerin eşdizimli sözcükler bağlamında incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın problem tümcesi “incelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntüler ışığında, metinlerde en çok vurgulanan değerler hangileridir?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın yöntemi doküman incelemesidir. Araştırmanın veri kaynağını, 2011- 2012 eğitim- öğretim yılında Malatya ilindeki 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine dağıtılan Türkçe ders kitaplarındaki ikisi 6. sınıf Türkçe ders kitabında, ikisi 7. sınıf Türkçe ders kitabında ve dördü 8. sınıf Türkçe ders kitabında olmak üzere toplam 8 öykü metni oluşturmaktadır. Öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntüler bağlamında değerler evrensel değerler ve ulusal değerler ana başlıklarında incelenmiştir. Evrensel değerlerin alt başlıkları “çalışkanlık”, “dayanışma”, “duyarlık” “dürüstlük”, “saygı”, “sevgi” ve “sorumluluk” olarak belirlenirken; ulusal değerlerin alt başlıkları “aile birliğine önem verme”, “millet”, “misafirperverlik”, “örf ve adetler”, “vatanseverlik” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın veri kaynağı öykü metinleri bu ana ve alt başlıklarda çözümlenmiştir. Toplamda 284 kez yinelenen “duyarlık” en çok vurgulanan evrensel değer olarak belirlenmiştir. En çok vurgulanan ulusal değer 168 eşdizimli sözcükle yinelenen “örf ve adetler”dir. Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerinde, sınıflar büyüdükçe sözcüksel düzlemde öğrencilerdeki olası kavramsal gelişime uygun tutarlı bir artış ya da azalış belirlenmemiştir. İncelenen öykü metinlerinin iletileri ve eşdizimli sözcüklerin sık kullanımları ile vurgulanan değerlerin örtüştüğü görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Türkçe ders kitapları, öykü metinleri, değer eğitimi, eşdizimlilik.

GİRİŞ

Ders kitapları eğitim- öğretim sürecinde kullanılan en önemli yazılı gereçlerdir. Çakır’a (1997) göre; ders kitapları genel olarak ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken yazılı gereçlerdir. Çeçen ve Çiftçi’ye (2007) göre ise ders kitabı; öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilimsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, eğitim ve öğretim araç-gereçleridir. Türkçe eğitiminde kullanılan temel araç- gereç Türkçe ders kitaplarıdır. Özbay (2003), çalışmasında Türkçe öğretmenlerinin, derslerinde %94,44 oranında Türkçe ders kitaplarından yararlandıklarını belirtmiştir.

Türkçe ders kitapları ise metinlerle kuruludur. Günay’a (2001) göre; metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Dilsel açıdan metin; birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünlükler oluşturan tümceler dizisidir. Bu diziliş rastlantısal bir durum değildir, aksine yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasıyla, dilbilgisel ulamlar ve metnin işleyişine göre yapılmıştır. Metin onu oluşturan tümceler toplamından farklı, kendine özgü bir bütündür. Tümcelerden oluşan değil, tümcelerle gerçekleşen anlamlı bir yapıdır. Metin hem (üreticinin oluşturduğu) ürün hem de (alıcının alımlama sırasında anlamlandırması bakımından) süreç olma özelliğini bir arada taşır. Tümce yalnız dilsel bir düzenleme içerir ve dilsel bir amacı vardır; hâlbuki metin, bağlama dönük bir düzenleme içerir. Metin tümcelerle gerçekleşen bir ürün ve süreç olduğuna göre metinde kullanılan tümcelerin metinde gerçekleştirdiği değişik işlevleri vardır. Sözcüksel alan, sözcüksel ağ ya da anlam alanı gibi metin içinde oluşturulabilecek sözcük gruplarını içeren kavramları taşıyabilir.

Bir ürün metni, metin yapan özellikler alanyazında metinsellik olarak tanımlanır. Bu özellikleri belirleyen ölçütlerse metinsellik ölçütleri olarak adlandırılır. Beaugrande ve Dressler’a (1981) göre metin olmanın belirli ölçütleri vardır. Bu ölçütler Keçik ve Uzun’a (2003: 11) göre şunlardır: Bağdaşıklık, tutarlılık, kabuledilebilirlik, durumsallık, bilgisellik, metinlerarası ilişki.

Bağdaşıklık, metindeki dilsel, dilbilgisel uyum, yani bütünlüktür (Keçik ve Uzun 2003).

* Yrd. Doç. Dr.; Adıyaman Üniversitesi; esralule@gmail.com

Bağdaşıklık ile söz konusu olan, metni oluşturan tümceler arasındaki dilsel ilişkilerin düzenlenişidir. Metin, bağdaşık tümce dizilişleridir ve birden çok tümceciğin kendi içindeki bir bağıntısı ve ilişkisi ile oluşmuştur. Bu durumda bağıntı, tümcelerin art arda gelmesini ve metnin çizgiselliğini belirtir (Günay 2001). Bağdaşıklık, söylemde bir ögenin yorumunun, bir başka ögeye bağlı olarak yapıldığı durumları ifade eder (Coşkun,2005).

Uzun ve Keçik'in (2003) bağdaşıklık türleri:

1. Dilbilgisel bağdaşıklık: Metindeki öbekler ve tümceler arasında kurulan dilbilgisel bağlar, metnin bağdaşıklık sergilemesinde önemli rol oynar.
2. Sözcüksel bağdaşıklık: Bağdaşıklığın sağlanmasında dilbilgisine ait düzenlemelerin yanı sıra, sözvarlığına ait düzenlemeler de önem kazanır. Sözcüksel bağdaşıklığı sağlayan ilişkilerin bazıları şunlardır:

Bir sözcüğü olduğu gibi yineleme; eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükleri kullanma; üstterim-altanlamlılık ilişkisi içeren sözcükleri kullanma; aynı kavram alanından sözcükleri kullanma; aynı kökten türemiş farklı sözcük türlerindeki sözcükleri kullanma.

Bağlantılılığı açıklamaktaki en güçlü ölçüt tutarlılıktır. Tutarlılık; metindeki anlamsal, mantıksal uyum ve bütünlüktür. Taşığüzel'e (2004) göre; tutarlılık, önermeler arasındaki mantıksal örgü-desen olarak tanımlanabilir. Tutarlılık, hedef metinlerin yapılandırılışını (texture) ortaya koyar. Bu da metinselliğin değişmeyecek tek ölçütü olarak tutarlılığı görmemizi zorunlu kılar.

Araştırmanın temelini oluşturan eşdizimlilik kavramı ise iki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması olarak tanımlanır. Adalar'a (2007) göre eşdizimlilik, aynı bağlamda kullanılmalarından dolayı birbiriyle ilişkilendirilen sözcüklerin ortaya çıkardığı bağlantıları kapsamaktadır. Stotsky'e (1983) göre eşdizimlilik, sadece aynı bağlamda kullanılmalarından dolayı ilişkilendirilen sözcüklerin yarattığı bağlantıları kapsar. Diğer bir deyişle, aynı konuları işleyen metinlerde bir arada kullanılma eğilimi gösteren sözcüklerin, birbiriyle eşdizimsel bir ilişki içinde oldukları ifade edilmektedir. Aslında eşdizimsel sözcüklerin arasında kullanıldıkları metin konusuyla bağdaştırılmalarının dışında herhangi bir sistematik ilişki yoktur. Örneğin, vahşetin tartışıldığı bir metinde yok etme ve savaş sözcüklerinin bir arada kullanılma sıklığı söz konusu metnin eşdizimsel bağdaşıklığına katkıda bulunmaktadır. Metnin içinde kullanılan her bir sözcük belirli bir nedensellikte bu yapıya katılır. Metnin bütününde belli değer ve amaçları okuyucuya sezdirmek, bildirmek için benzer kavram alanlarından gelen sözcüklerin bir arada kullanılması eşdizimsellik olarak ifade edilebilir. Metnin tamamında belli bir amaca göre bir araya getirilen sözcüklerin oluşturduğu bütünlük eşdizimsellik boyutuyla değerlendirilir.

Nesselhauf (Akt. Altıkulaçoğlu, 2010) eşdizimli sözcüklerin önemini aşağıdaki gibi listelemektedir:

1. Eşdizimli sözcükler, yaratıcı dil gelişiminin temeli olarak kabul edilmektedir.
2. Eşdizimli sözcükler, sözlü ve yazılı dilde akıcılık için gerekli görülmektedir. Ruhdilbilim, insan beyninin, işlemciliğinden çok ezber için daha iyi bir donanıma sahip olduğunu ortaya koyar. Önceden oluşturulmuş bileşimlerin çokluğu, dilin işlenmesi için gerekli gücü azaltmakta ve böylece, akıcı bir dili mümkün kılmaktadır.
3. Eşdizimli sözcükler, anlamayı desteklemektedir. Alıcı, bir metinde yer alan her sözcükle ilgilenmek zorunda kalmadan, metni anlayabilir.
4. Eşdizimli sözcükler, belirli bir dilsel gruba aitliği göstermeye hizmet eder. Başkaları gibi konuşma ve yazma isteğini gerçekleştirir.

Eşdizimli sözcüklerin değer aktarımında önemli işlevleri vardır. Değerlerin kullanımları yazarın sözvarlığından hareketle belirlenebilir. Bu bağlamda metinde hangi değerlerin ne oranda önemli oldukları ya da var oldukları eşdizimsel örüntülemelerle sunulabilir.

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır (Doğan ve Gülüşen 2011). İlk defa Znaniacki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiştir (Bilgin 1995). Değerlerle ilgili olarak yapılan tanımlar incelendiğinde değerlerin bireysel boyutunda güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ağırlık kazanırken; toplumsal boyutta ise, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı kabul edilenler dikkati çekmektedir (Akbaş 2007). Akbaş'a (2007) göre değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran bir nitelik taşır. Ayrıca değerler, insanın amaçlarına uygun tarzda kendini gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olur (Kuçuradi, 1995).

Değerlerin toplumsal yaşam içinde çeşitli işlevleri vardır. Gökçe ve Fichter'a (Akt. Özensel 2003) göre değerlerin işlevleri şöyle sıralanabilir:

1. Değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

2. Kültür üzerinde yönlendirici bir etkiye sahip olan değerler belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan düşünüldüğünde değerler, kültürün temelini oluşturmaktadır.

3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da kişiliğin bir parçası olarak görülmektedir.

4. Kişilerin sosyal rollerini seçmesine ve gerçekleştirmesine rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin, birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

5. Değerler, sosyal olarak kabul edilebilir davranışın şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

6. Değerlerin sosyal boyutu vardır. Hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de duygusal yönü belirten ifadelerdir.

7. Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yönlendirir. Onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.

8. Dayanışma araçları olarak da işlevleri vardır. Kişiler aynı değeri güden kişilere doğru çekimlenirler.

Geçmişinden kopuk bir toplumun geleceğinden söz edilemez (Kolaç 2010). Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir. Her şeyin büyük bir hızla geliştiği günümüzde değerlerde de birtakım değişiklikler olmaktadır. Değerler, durağan bir yapıda değildir. Toplumda meydana gelen değişiklikler, kurumları değiştirdiği gibi değerleri ve bağlantılarını (Akarsu 2006) da değiştirecektir. Dolayısıyla değerler de buna bağlı olarak değişecektir (Pighin 2005). Aksan'a (1975) göre değerlerin dile yansımaları şu biçimde gerçekleşir: "Bir dilin söz varlığının (kelime hazinesinin) incelenmesi, o dili konuşan toplumun maddi ve manevi kültürü üzerinde bize en inandırıcı tanıkları getirir. O ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, toplumda önem verilen kavramlar ve tarih boyunca ortaya çıkan çeşitli değişimler, giderek o toplumun birçok nitelikleri, söz varlığında kendini belli eder."

Değerleri öğrenilmesi gereken kavramlar olarak belirten Tarhan, insanın mutluluğunda etkin rol oynayan değerlerin sosyal öğrenme yöntemiyle sonradan öğrenildiğini ve insanın değerler aracılığıyla mutluluğa ulaştığını söyler (Tarhan 2011). Piaget'in ortaya koyduğu bilişsel gelişim dönemleri ve özellikleri dikkate alındığında da 11 yaş ve sonrasının (Soyut İşlemler Dönemi) "değer ve inanç sisteminin yapılandırıldığı" (Demircan 2006) dönem olduğu görülmektedir.

Eşdizimli sözcüklerin değer aktarımında önemli işlevleri olduğu düşüncesinden hareketle, bu çalışmada 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykü metinlerindeki değerlerin eşdizimli sözcükler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problem tümcesi "incelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, metinlerde en çok vurgulanan değerler hangileridir?" olarak belirlenmiştir. Araştırmanın problemi ışığında çözümü aranan alt problemler şunlardır:

1. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları metinlere göre ne orandadır ve örnek kullanımlar nelerdir?

2. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları metinlere göre ne orandadır ve örnek kullanımlar nelerdir?

3. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları sınıflara göre ne orandadır?

4. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları sınıflara göre ne orandadır?

5. İncelenen öykü metinlerinin iletileri ile en sık vurgulanan değerler uyumlu mudur?

Konuyla İlgili Çalışmalar

Araştırma konusu iki boyutta ele alınabilir: Değer eğitimi ve eşdizimli sözcükler. Alanyazında değer eğitimi ile ilgili çok sayıda çalışmaya rastlamak mümkündür. (Kolaç ve Karadağ 2012; Şen 2008; Belet ve Deveci 2008; Doğan ve Gülüşen 2011; Özensel 2003). Eşdizimli sözcükler de bazı araştırmalarda ele alınan dilbilimsel bir çalışma alanıdır. (Adalar 2005; Altıkulaçoğlu 2010)

Demir (2012) ve Taşıgüzel (2004) ise değer eğitimi ve eşdizimli sözcükler çalışma konularını aynı araştırmada ele almışlardır. Demir (2012) “İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından görünümü” başlıklı makalesinde MEB’in yayımladığı 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 4 öykü metnindeki değer unsurlarını eşdizimsel örüntülemeler bağlamında örneklendirmiştir. Taşıgüzel (2004) ise “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında öğretici nitelikteki metinlerdeki eşdizimsel örüntülemelerin görünümü” başlıklı makalesinde toplam 18 metin üzerinde çalışmıştır. Bunlardan birbiriyle eş konulu olanlar 9 gruba ayrılarak incelenmiştir. Bu metinlerden 6 tanesi ilköğretim 6. sınıf kitabı, 6 tanesi 7. sınıf ve 6 tanesi de 8. sınıf kitabına aittir. Değerleri karşılaştıran sözcükleri listelemiştir.

YÖNTEM

6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerindeki eşdizimsel olguların betimlemesi amaçlanan araştırmanın yöntemi doküman incelemesidir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir biçimde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi araştırma problemi ile yakından ilgilidir. Örneğin eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: Eğitim alanında ders kitapları, program yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları, öğretmen ve öğrenci el kitapları, öğrenci ders ödevleri ve sınavları vb. (Yıldırım ve Şimşek 2006).

Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, 2011- 2012 eğitim- öğretim yılında Malatya ilindeki 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine dağıtılan Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda belirlenen 8 öykü metninin ikisi 6. sınıf Türkçe ders kitabında, ikisi 7. sınıf Türkçe ders kitabında ve dördü 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer almaktadır. Ulusal ve evrensel değerlerin Türkçe ders kitaplarında eşdizimli sözcükler bağlamında kullanım sıklıklarının sorgulandığı bu çalışmada, öykü türünün seçilmesindeki ana neden çocukların bu türe duyduğu ilgi, merak ve bu türden aldıkları zevktir. Feyzioğlu’na (2007) göre, öykü türü çocuk yaştaki okurun ilgisini çekmeyi başaran yazınsal türlerin başında gelir. Çünkü öyküler olaya dayalıdır; kişilerle ve onların iç dünyaları, yaşamlarıyla ilişkilidir; çocuğa başka dünyaları, yaşamları tanıtır; anlaşılır, akıcı bir dille yazılır.

Seçeneklerin (Kategorilerin) ve Alt Seçeneklerin Oluşturulması

Seçenekler ve alt seçenekler oluşturulurken araştırmacılar öncelikle alan bilgisinden ve aynı amaçla yapılan başka çalışmalardan yararlanmışlardır (Demir 2012; Taşıgüzel 2004; Kolaç ve Karadağ 2012; Şen 2008; Belet ve Deveci 2008; Doğan ve Gülüşen 2011). Bu çalışmada, Kolaç ve Karadağ’ın (2012); Şen’in (2008); Belet ve Deveci’nin (2008); Doğan ve Gülüşen’in (2011) araştırmalarındaki değerler incelenmiş ve öykü metinlerindeki değerler bu çalışmalardaki değerlerden seçilen başlıklarda çözümlenmiştir. Buna göre öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler bağlamında değerler evrensel değerler ve ulusal değerler ana başlıklarında incelenmiştir. Evrensel değerlerin alt başlıkları “çalışkanlık”, “dayanışma”, “duyarlık” “dürüstlük”, “saygı”, “sevgi” ve “sorumluluk” olarak belirlenirken; ulusal değerlerin alt başlıkları ise “aile birliğine önem verme”, “millet”, “misafirperverlik”, “örf ve adetler”, “vatanseverlik” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın veri kaynağı öykü metinleri bu ana ve alt başlıklarda çözümlenmiştir. Araştırmada toplanan veriler frekans hesaplamaları kullanılarak sınıflandırılmıştır.

Güvenirlilik ve Verilerin Çözümlemesi

Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla 8 öykü metninden rastlantısal olarak seçilen 2 öykü metni, Türkçe eğitimi alanında uzman iki araştırmacı tarafından çözümlenmiş; araştırmacılar arasındaki tutarlılığın güvenilir olduğu (%92) görülmüştür (Tavşancıl ve Aslan 2001). Bunun için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

BULGULAR

1. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları metinlere göre ne orandadır ve örnek kullanımlar nelerdir?

Çizelge 1: Metinlere göre eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları

METİNLER	EVRENSEL DEĞERLER						
	Çalışkanlık	Dayanışma	Duyarlık	Dürüstlük	Saygı	Sevgi	Sorumluluk
Onu Örnek Göstermeyin (OÖG) (f)	24	26	75	15	73	35	18
Tünek Ahmet (TA) (f)	0	29	31	18	7	21	33
Cici Semer (CS) (f)	12	48	22	25	13	49	30
Bulunan Para (BP) (f)	0	13	29	53	4	22	13
Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık (MPKS) (f)	12	37	29	34	26	57	47
Aşk Mektupları (AM) (f)	19	10	40	9	11	23	22
Kırk Yiğidin Kıskançlığı (KYK) (f)	25	29	25	5	26	36	19
Ceviz (C) (f)	19	18	33	0	13	20	8

İncelenen 8 öykü metninin eşdizimsel örüntülemeler ışığında belirlenen değerleri çağrıştıracak sözcüklerin sıklıkları Çizelge 1’de verilmiştir. “Çalışkanlık” değeri 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Kırk Yiğidin Kıskançlığı” adlı metinde; “dayanışma” değeri ise 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Cici Semer” adlı metinde en çok vurgulanmıştır. “Kırk Yiğidin Kıskançlığı” adlı metnin iletisi “çalışkanlık” değerini, “Cici Semer” adlı metnin iletisi “dayanışma” değerini destekleyici özelliktedir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Bulunan Para” adlı metnin iletisi dürüstlüktür ve bu metin “dürüstlük” evrensel değerinin en çok vurgulandığı metindir. Duyarlık değeri ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Onu Örnek Göstermeyin” adlı metinde sıklıkla kullanılmıştır. Bu değer de metnin iletisine uygun yapıda ve onu destekleyicidir. “Sevgi” ve “sorumluluk” değerleri 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık” adlı metinde diğer metinlere oranla daha sık vurgulanmıştır. “Saygı” değeri ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Onu Örnek Göstermeyin” adlı metinde sıklıkla kullanılmıştır. Bu bağlamda incelenen 8 öykü metninin iletileri ile iletiyi destekleyici değerleri çağrıştıran sözcüklerin kullanım sıklıkları uyumludur.

Araştırmada, incelenen değeri ifade eden sözcük ya da sözcük öbekleri sayılmıştır. Aşağıda incelenen 8 öykü metnindeki evrensel değerleri örnekleyen cümlelere yer verilmiştir. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “çalışkanlık” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Tüm gücü ile **çalışıyor**... Bu çocuk sabahları **okula erken** gider.” (OÖG.81)

“Genç mektepli nişanlısına karşı küçük düşmemek için **coğrafya** ve **edebiyat kitapları karıştırıyor**, onun istediği **malumatı toplamak** için günlerce **çirpiniyordu**.” (AM. 17)

“On beş günden beri **köyden köye dolaşyoruz**. ...altı saat **yol aldıktan** sonra bir köye varıyoruz.” (C. 70)

Aşağıda “dayanışma” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “dayanışma” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Öğretmen okulu bir **kovana**, öğrencileri de **arılara** benzetmiş. Arılar arasındaki **iş bölümünü**; sorumluluk bilincini anlatmış.” (OÖG. 87)

“Leyleklere eşlik eden kırlangıç gibi küçük kuşlar **yoruldukça** her ne kadar **leyleklerin** ve **turnalara üzerine konuyorlarsa** da fazla yorgun olanları gece karanlığında, gözleri kararak denize düşüp boğuluyorlardı.” (TA. 20)

“**Hep birden** anırmaya başlamışlar. **Öne en yaşlı eşek düşmüş**, onun **ardına az daha yaşlı eşekler, en arkada gençler**, semerci ustasının dükkânının önüne gelmişler. **Hep bir ağızdan...**” (CS. 100)

“... **ziyafet** verdi. Dört bir yana atlı çıkarttı, tanıdık tanımadık herkesi **davet** etti. **Açları doyurduktan, çıplakları giydirdikten**, borçluları **borcundan kurtardıktan** sonra obanın ortasında büyük bir ateş yaktırdı ve **herkesi** etrafında **toplanmaya** çağırdı.” (KYK. 19)

“Ne olur babacığım, biz de **müslümanız**, sizin **dertlerinizi dinlemek** ve halinize bir **çare bulmak** için on beş günden beri buralarda **dolaşıyoruz**. Bir gececik büzülüp kalırız. Hem de size, sizin köye dair **konuşuruz**.” (C. 73)

Aşağıda “duyarlık” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “duyarlık” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Akşam evde oğlum ile gelinime biraz çıktım. Şu çocukla ilgilenin. Bunun **okula gidişini, gelişini, ders çalışmasını, oyun saatlerini, evdeki durumunu, her eşyayı hor kullanışını beğenmiyorum**, dedim.” (OÖG. 82)

“Meğer adam her yıl oraya gider ve boğulacak olan kuşlara, **gönlünü kurtarıcı tünek edermiş**. Pertavsızın ışığı bir noktada toplanması gibi Ahmet de görmüş olduğu güzellikleri özümseyip **kuşların imdadına koşuyordu**. Kuşların türkülerinden ve güneş ışığından **kuşlara tünek yapmıştı**.” (TA. 21)

“Lakin nasıl oldu bilmem? İçimizden biri birdenbire bir kadın gibi **ağlamaya başladı**. Ve hepimizin **gözleri sulandı**. O zaman ihtiyar adam genç kızın omzunu dürttü: Yeter gayri yeter! Efendinin **yüreğine dokundun**.” (C. 74)

Aşağıda “dürüstlük” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “dürüstlük” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Semer dikeceği eşiğin **ölçüsünü almadan** dünyada **semere yapmazmış**. Önce eşiğin **karın ölçüsünü alır**, ardından **boyun ölçüsünü alır**, en sonra da o eşiğin **hangi yükseklikteki semerde rahat edeceğini** şıppadak **bilirmiş**. O denli işinin ehli bir usta imiş ki semerin kolanının bile nereden atılacağını **inceden inceye hesaplar**, kolanını ona göre dikermiş.” (CS. 100)

“Babaannesi söylediklerinde **haklıydı**. Öyle ya, dedi. Bu **paranın sahibini bulmamız gerek** babaanne. Hemen **geri verelim**. Ben de burada oturmuş, kendime alacağım oyuncakları düşünüyorum. Hadi, **kalksana**. Gidip **herkese soralım**.” (BP. 107)

“Korkudan ödümün patladığını sizden **saklamayacağım**. Harcadığı aşırı güçten ötürü katılıp kalacağından **korkarken** ansızın kulağıma tüylerimi diken diken eden bir gıcırta geldi. **Korkudan** kapamış olduğum gözlerimi tekrar ...” (KYK. 21)

Aşağıda “saygı” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “saygı” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Etrafına bakıp **kimseyi incitmez**. Kaldırımın ortasındaki taşlara basa basa gider, gelir. Çantası yoktur ama kitapları muhakkak bir gazeteye sarılmıştır. Düzenli ve **saygılı** çocuktur.” (OÖG. 80)

“Ama **genç** eşekler **yaşlı** eşeklere **saygılı**. **Yaşlı** eşekler konuşurken **genç** eşekler **söze karışmıyor**, onları **dinliyorlarmış**.” (CS. 99)

“Bize **müsaade** edin yiğitler! dedi Dirse Han... Siz **rahatınızı bozmayın**, **keyfinize bakın**... Obanın **yaşlıları** ve yiğitleri **ayağa kalktılar**, onlara **iyi geceler dilediler**. ... hiç ses çıkarmadan **ayağa kalktılar**, sonra hemen yerlerine oturdular.” (KYK. 22)

“**Baba**, **kusura bakma**, sizi **rahatsız ettik**. Uzun yoldan geliyoruz, çok yorulduk, geceyi şöyle böyle yanınızda geçirmeye **müsaade edin**.” (C. 72)

Aşağıda “sevgi” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “sevgi” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Arkadaş olarak birbirinizi **sevin**, birbirinizin yardımına koşun, basit bir olayda taraf tutmayın, başkasının hakkına el uzatmayın, arkadaşınızın **değerini bilin**. **Sevgilerinize gölge düşürmeyin**.” (OÖG. 87)

“Yalnız en dipte, bir köşede **minicik**, **ipek kanatlı**, **bembeyaz**, **sevimli mi sevimli** bir **küçük** kelebek duruyordu. Genç çift gözlerine inanamadı. Bu kez **sevinçten gözleri yaşararak minik** kelebeğe adını sordular.” (MPKS. 15)

“Ben sizi uzaktan uzağa **seven** bir genç kıyım. Çok **güzel** olduğumu korkmadan söyleyebilirim. Dünyada en büyük emelim, sizin tarafınızdan **sevilmek** ve sizin **zevceniz** olmaktır.” (AM. 16)

“Bu felaket ve sefalet ortasında, hayatın bu kadar cevriyi görmüş ve iki ayağı birden çukura girmiş bu ihtiyarın **kalbindeki bu büyüklük** ve bu **merhamet** kabiliyeti nereden geliyordu?” (C. 74)

Aşağıda “sorumluluk” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “sorumluluk” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Her gün **ayakkabısı boyalıdır**. **Kendisi boyarmış**. Pantolonu hep **ütülüdür**, **kendisi ütülermiş**.” (OÖG. 80)

“Gücünüz ne **dünyada** yeni bir şey **eklemede** kullanılacak ve de varolana... **Bıkmadan, durmadan, görmeden, duymadan**; mezara kadar **kör** ve **sağır** bir **gidiş**.” (TA. 17)

“Bu sandığı çok **uzaklara götürmem gerekiyor**. Ama daha önce Zeus’a bir **haber ulaştırmalıyım**.” (MPKS. 10)

“Dedem Korkut ona Boğaç Han **ismini verdi**. Ben de ona **beyliğimi** ve **tahtımı veriyorum**. Benden sonra obamızın **hanı** o olacak!” (KYK. 19)

2. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları metinlere göre ne orandadır ve örnek kullanımlar nelerdir?

Çizelge 2: Metinlere göre eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları

METİNLER	ULUSAL DEĞERLER				
	Aile Birliğine Önem Verme	Millet	Misafirperverlik	Örf ve Adetler	Vatanseverlik
Onu Örnek Göstermeyin (f)	15	0	4	8	0
Tünek Ahmet (f)	0	0	8	0	0
Cici Semer (f)	0	0	0	25	0
Bulunan Para (f)	9	0	0	15	0
Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık (f)	22	0	2	0	0
Aşk Mektupları (f)	7	0	0	10	0
Kırk Yiğidin Kıskançlığı (f)	37	39	44	88	19
Ceviz (f)	0	0	23	22	0

İncelenen 8 öykü metninde ulusal değerlerin evrensel değerlere oranla kullanım sıklıklarının oldukça az olduğu belirlenmiştir. Ulusal değerler üst başlığında incelenen “aile birliğine önem verme”, “millet”, “misafirperverlik”, “örf ve adetler”, “vatanseverlik” alt başlıklarının öykü metinlerinde çoğunlukla kullanılmadıkları görülmüştür. Ulusal değerlerin alt başlıklarının en çok 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Kırk Yiğidin Kıskançlığı” adlı metinde vurgulandığı belirlenmiştir. Boğaç Han’ı ve onun kahramanlığını anlatan bu metinde ulusal değerler üst başlığına ait tüm alt başlıklara rastlanmıştır. Bu metin ulusal değerlerin en sık kullanıldığı metindir.

Aşağıda “aile birliğine önem verme” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “aile birliğine önem verme” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Orta Anadolu’nun bir köyünden okumak üzere **amcasının yanına gelmişti.**” (OÖG. 80)

“**Babaannesi** eğilmiş, Vedat’ın pabuçlarını bağıyordu. Az sonra **birlikte** çarşıya çıkacaklardı. Aslında evin alışverişini Vedat’ın **annesi** yapardı. **Babaanneyle torun** ise her akşamüzeri çarşıya çıkmak bahanesiyle biraz gezip dolaşırlar, bu arada fırına da uğrarlar, sımsıcak iki ekmeğe alıp eve dönerlerdi.” (BP. 104)

“Birbirini çok **seven** bir **karı koca** vardı: yakışıklı Epimetheus ile güzel Pandora.” (MPKS. 10)

“Ah **bey**, başımıza gelenleri sorma. **Evladımız** elden gidiyor... Bir çare bul... Fakat Allah aşkına meraklanma...

Korkma **hanım**, dedi.” (AM. 18)

“Boğaç Han’ın **annesine** de onun ormanda kaybolduğunu söylerler. **Oğlunu** aramaya giden **annesi** onu bulur, iyileştirir. Boğaç Han her şeyi **annesine** anlatır. ...Dirse Han’ın **karısına** haber verir. Dirse Han’ın **karısı** da **oğluna** koşarak ondan yardım ister. Boğaç Han, obada kendisine bağlı yiğitlerle beraber ormanda iz sürerek kırk namerdi ve **babasını** bulur. Kırk namerdin çoğunu öldürerek **babasını** onların elinden kurtarır. Boğaç Han’a **beylik** ve **taht verir.**” (KYK. 24)

Aşağıda “millet” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “millet” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Ey **Oğuz beyleri, halkım!** Benden sonra **obamızın hanı** o olacak. ...**atamız Oğuz Han**’dan bu yana dünyaya böyle bir **kahraman** gelmedi.” (KYK. 20)

Aşağıda “misafirperverlik” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “misafirperverlik” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Her zaman geliniz, sizi bekleriz.” (OÖG. 86)

“Bayındır Han’ın **şenliğinden** döner dönmez obasında muhteşem bir **ziyafet** verdi. Tanıdık tanımadık herkesi **davet etti**. ...obanın ortasında büyük bir **ateş yaktırdı** ve **herkesi** etrafında toplanmaya **çağırıldı**.” (KYK. 19)

“Ayakta duran küçük çocuk odanın diğer köşesine sokuldu, yere eğildi, orada bir müddet bir şeyler aradı; sonra, **küçük avuçları cevizlerle dolu** bize doğru **geldi**; hiçbir şey söylemeksizin cevizleri **önümüze bıraktı**; tekrar gitti, yine **iki avucu dolu** olarak **geldi**, onları da **önümüze boşalttı**. ‘Yavrum, bu cevizler ne olacak?’ dedik. Çocuk cevap vermedi. İhtiyar: **Yiye yiye! Kusura bakmayın**, dedi.”(C. 74)

Aşağıda “örf ve adetler” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “örf ve adetler” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Ama **genç** eşekler **yaşlı** eşeklere **saygılı**. **Yaşlı** eşekler konuşurken **genç** eşekler **söze karışmıyor**, onları **dinliyorlarmış**.” (CS. 99)

“**Tabutun arkasında, elli insan** varsa belki beş yüz, belki on bin beş yüz, belki de yüz bin beş yüz **eşek varmış**. **Ölü gömülünceye dek** tüm eşekler **gömütlüğün yöresinde** için için **ağlamışlar**.” (CS. 102)

“**Babaanesi** yerinden kalktı, eğilip Vedat’ı **alından öptü**. **Aferin**, dedi.” (BP. 107)

“Dünyada en büyük emelim, sizin tarafınızdan sevmek ve sizin **zevceiniz** olmaktır. Fakat yaşlarımız küçük olduğu için zannederim ki birkaç sene beklemek lazım gelecek... Benim fevkalade **mutaassıp** bir **beybabam** vardır ki çok nadiren sokağa çıkmama müsaade eder. Kendimi şimdiden sevgiliniz ve **nişanlınız** addettiğim için...” (AM. 16)

“**Dedem Korkut** ona Boğaç Han **ismini verdi**. Ben de ona **beyliğimi** ve **tahtımı veriyorum!** Benden sonra **obamızın hanı** o olacak!” (KYK. 19)

“**Anadolu kadınının yabancı erkekler önünde** daima **bu tavrı takındıklarını** bildiğimiz için bundan o kadar **alınmıyoruz...**” (C. 72)

Aşağıda “vatanseverlik” değerinin kullanım örnekleri sunulmuştur. Örneklerde koyu olarak gösterilen sözcükler “vatanseverlik” değerine işaret eden ve metin içinde birbiriyle ilişkili sözcüklerdir.

“Herkes sevinç içindeydi. Boğaç **Han** gibi bir **kahramanın obalarını yükselteceğinden, zenginleştireceğinden** emindiler. **Parlak** bir **geleceğin** yaklaşmakta olduğunu hissediyorlardı.” (KYK. 19)

3.İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları sınıflara göre ne orandadır?

Çizelge 3: Sınıflara göre eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen evrensel değerlerin kullanım sıklıkları ve toplamları

Evrensel Değerler	6. sınıf (f)	7. sınıf (f)	8. sınıf (f)	Toplam (f)
Duyarlık	106	51	127	284
Sevgi	56	71	136	263
Dayanışma	55	61	94	210
Sorumluluk	51	43	86	180
Saygı	80	17	76	173
Dürüstlük	33	78	48	159
Çalışkanlık	24	12	75	111

İncelenen öykü metinlerinde en sık kullanılan ve vurgulanan evrensel değer “duyarlık”tır. Sevgi, dayanışma, sorumluluk, saygı, dürüstlük ve çalışkanlık evrensel değerleri de metinlerde vurgulanma sıklıklarına göre Çizelge 3’te sıralanmıştır.

4. İncelenen öykü metinlerindeki eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları sınıflara göre ne orandadır?

Çizelge 4: Sınıflara göre eşdizimsel örüntülemeler ışığında, belirlenen ulusal değerlerin kullanım sıklıkları ve toplamları

Ulusal Değerler	6. sınıf (f)	7. sınıf (f)	8. sınıf (f)	Toplam (f)
Örf ve Adetler	8	40	120	168
Aile Birliğine Önem Verme	15	9	66	90
Misafirperverlik	12	0	69	81
Millet	0	0	39	39
Vatanseverlik	0	0	19	19

Ulusal değerler, incelenen öykü metinlerinde çok sık vurgulanmamıştır. Yalnızca 8. sınıf ders kitabında yer alan “Kırk Yiğidin Kıskançlığı” adlı metinde ulusal değerlerin kullanım sıklıklarının diğer metinlere oranla dikkat çekici düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Çizelge 4’te ulusal değerlerden en sık vurgulananlar sırasıyla sunulmuştur. Bu veriler ışığında, en sık vurgulanan değer “örf ve adetler” sonra “aile birliğine önem verme”, “misafirperverlik”, “millet” ve “vatanseverlik” olarak sunulmuştur.

5. İncelenen öykü metinlerinin iletileri ile en sık kullanılan değerler uyumlu mudur?

Çizelge 5: İncelenen öykü metinlerinde eşdizimli sözcüklerin kullanım sıklığı bağlamında en çok vurgulanan değerler ile metinlerin iletileri

Metin	İletisi	En Çok Vurgulanan Evrensel Değer	En Çok Vurgulanan Ulusal Değer
Onu Örnek Göstermeyin (OÖG)	Duyarlık	Duyarlık	Aile birliği
Tünek Ahmet (TA)	Duyarlık	Sorumluluk	Misafirperverlik
Cici Semer (CS)	Dayanışma	Sevgi	Örf ve adetler
Bulunan Para (BP)	Dürüstlük	Dürüstlük	Örf ve adetler
Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık (MPKS)	Sevgi, iyilik	Sevgi	Aile birliği
Aşk Mektupları (AM)	Duyarlık	Duyarlık	Örf ve adetler
Kırk Yiğidin Kıskançlığı (KYK)	Aile birliği	Sevgi	Örf ve adetler
Ceviz (C)	Duyarlık	Duyarlık	Misafirperverlik

Çizelge 5’te, incelenen 8 öykü metninin iletileri ile en çok vurgulanan evrensel ve ulusal değerler belirtilmiştir. Bu çizelgedeki veriler ışığında 7 öykü metninin iletilerinin evrensel değerlerden seçildiği belirlenmiştir. Yalnızca “Kırk Yiğidin Kıskançlığı” metninin iletileri ulusal özelliktedir. Metinlerin iletileri ve eşdizimli sözcüklerin sık kullanımları ile vurgulanan değerlerin uyumlu yapıda oldukları görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Nitelikli çocuk kitapları; çocuğun gelişiminde, insanı ve yaşamı tanımada önemli bir yere sahiptir (Aslan 2007). Sever (2008: 199) çocuklar için oluşturulan metinlere ilişkin şu belirlemeyi sunar: "... yaşama, insana, doğaya, hayvanlara sevgi ile yaklaşan; kendisi ve çevresiyle barışık, hoşgörülü, demokratik kültürü içselleştirmiş insanlar yetiştirmede çocuk edebiyatına önemli sorumluluklar düştüğü bilinmelidir". Kolaç (2010: 196) ise değer eğitiminin önemini şu belirlemelerle sunar: "Değer eğitimi ile bireylerin mutluluğuna, toplumun huzuruna, toplumlararası ilişkilerde barışa dayalı iyi bir geleceğin sunulmasına katkı sağlanacaktır". Çocuk yazını ürünleri değer eğitiminin gerçekleşmesinde başat gereçlerdir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin ulusal ve evrensel değerleri destekleyici ve topluma uyumu, bütünleşmeyi sağlayıcı nitelikte olması gerekli, önemlidir.

Araştırmada incelenen öykü metinlerinin tümünde "dayanışma", "duyarlık", "saygı", "sevgi" ve "sorumluluk" evrensel değerlerine rastlanırken; "çalışkanlık", "dürüstlük" evrensel değerlerini çağrıştıran sözcüklere her metinde rastlanmamıştır. Evrensel değerlerden toplamda 284 kez yinelenen "duyarlık" en çok vurgulanan evrensel değer olarak belirlenmiştir. Demir'in (2012) çalışması da bu belirlemeyi desteklemektedir. Duyarlığın en çok yinlendiği metin ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Onu Örnek Göstermeyin" adlı metindir. Aslan'a (2011) göre bireylerin çevrelerinde karşılaştıkları durumlara karşı duyarlı olabilmesi için, öncelikle o değere sahip olması gerekmektedir. Duyarlık kavramı çok geniş bir anlam alanına sahiptir. Çevreye, insana, hayvana, doğaya, toplumsal yapıya ve insana dair her olguya karşı duyarlık söz konusu olabilir. Araştırmada, duyarlık tek başlıkta incelenmiş ve tüm bu duyarlıklar tek başlıkta toplanmıştır. Duyarlı birey diğer evrensel ve toplumsal değerlere karşı da daha uyumlu ve özenli olacaktır. Bu bağlamda incelenen metinlerde duyarlık değerine özellikle vurgu yapılması –bilinçli bir davranış ise- bu değer incelemedeki diğer tüm değerleri kapsamı ve bu değeri edinen bireyin toplumsal yapıya uyumda daha bilinçli olması göz önünde tutulduğunda önemlidir. "Sevgi" 263 kez yinelenen 2. sırada en çok vurgulanan evrensel değerdir. Bu değer en çok 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık" adlı metinde vurgulanmıştır. Tosunoğlu ve Arslan'a (2012) göre bazı değerler, adlarının altında çok geniş kavramları barındırabilirler. Örneğin "sevgi" değeri kitap sevgisi, aile sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi vb. ifadeleri karşılayabilir. "Sevgi" evrensel değerinin en çok vurgulanan 2. değer olması bu bağlamda açıklanabilir. "Dayanışma" evrensel değeri 210 kez yinelenerek 3. sırada yerini almıştır ve en sık vurgulandığı metin 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki "Cici Semer" adlı metindir. "Sorumluluk" evrensel değerine ilişkin eşdizimli sözcük sayısı 180 olarak belirlenmiştir ve en çok 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Meraklı Pandora ve Konuşan Sandık" adlı metinde vurgulanmıştır. "Saygı" 173 eşdizimli sözcükle 5. sıradadır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Onu Örnek Göstermeyin" adlı metinde en çok vurgulanan değerdir. "Dürüstlük" 159 eşdizimli sözcükle 6. sırada, "çalışkanlık" 111 sözcükle 7. sırada yer almıştır. Dürüstlüğün en sık vurgulandığı metin 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Bulunan Para" adlı metindir. "Çalışkanlık değeri ise 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Kırk Yiğidin Kıskançlığı" adlı metinde sıklıkla vurgulanmıştır.

İncelenen metinlerin hepsinde ulusal değerlere ilişkin eşdizimli sözcüklere rastlanmamıştır. "Aile birliğine önem verme" 5 metinde, "millet" 1 metinde, "misafirperverlik" 4 metinde, "örf ve adetler" 6 metinde, "vatanseverlik" ise 1 metinde vurgulanan ulusal değerlerdir. En çok vurgulanan ulusal değer 168 eşdizimli sözcükle yinelenen "örf ve adetler"dir. Bu değer in kullanım sıklığı bakımından 1. sırada yer alması içinde çok sayıda olguyu barındırması ile açıklanabilir. Ödüllendirme biçimleri, ölüm karşısındaki tavır, aile içi ilişkiler ve daha çok sayıda toplumsal yapı ögesi bu başlıkta incelenmiştir. 90 eşdizimli sözcükle "aile birliğine önem verme", 81 "eşdizimli sözcükle "misafirperverlik", 39 eşdizimli sözcükle "millet", 19 eşdizimli sözcükle "vatanseverlik" ulusal değerleri sıralamayı oluşturur. Ulusal değerlerin alt başlıklarının en çok 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan "Kırk Yiğidin Kıskançlığı" adlı metinde vurgulandığı belirlenmiştir. Boğaç Han'ı ve onun kahramanlığını anlatan bu metinde ulusal değerler üst başlığına ait tüm alt başlıklara rastlanmıştır. Bu metin ulusal değerlerin en sık kullanıldığı metindir. Türkmen (1991: 361) Dede Korkut Kitabı'na ilişkin şu belirlemeleri sunar: Türk edebiyatının sadece edebiyat olarak değil çok yönlü olması dolayısıyla Türk folklorunun, Türk tarihinin, Türk coğrafyasının folklorun içinde sayabileceğimiz Türk örf ve adetlerinin kısacası Türk'ün dünyaya bakışının bir aynası gibi. Dolayısıyla Dede Korkut'ta

şöyle bir kronolojik konu sıralaması yapılabilir. Doğumdan ölene kadar bir insan hayatındaki bütün dönemleri ilgilendiren her türlü örf, adet gelenek, inanç sistemi ve bunlara bağlı olarak kelime hazinesini Dede Korkut'ta bulabilirsiniz. Bu bağlamda "Kırk Yiğidin Kıskançlığı" adlı metinde belirlenen ulusal değerlerin tümünün saptanması ve bu değerlerin diğer metinlere oranla sıklıklarının daha çok olması rastlantısal değildir, metnin kendisiyle ilişkilidir.

Araştırmanın veri kaynağını 2011- 2012 eğitim- öğretim yılında Malatya ilindeki ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinleri oluşturmuştur. İncelenen Türkçe ders kitaplarında, 6. sınıfta 2; 7. sınıfta 2; 8. sınıfta 4 öykü metni belirlenmiş ve incelenmiştir. Bu bağlamda 8. sınıfta incelenen değere ait eşdizimli sözcüklerin 4 metnin sözvarlığından edinildiğini, 6. ve 7. sınıftaki verilerin ise 2 metnin incelenmesiyle elde edildiğini belirtmek gerekir. Çizelge 3 ve Çizelge 4'te incelenen ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki öykü metinlerinde, sınıflar büyüdükçe öğrencilerdeki olası kavramsal gelişime uygun sözcüksel düzlemde tutarlı bir artış ya da azalış belirlenememiştir. Taşıgüzel'in (2004) çalışması bu belirlemeyi destekler özelliktedir. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında sınıflar ile incelenen öykü metinlerinin sözcüksel düzlemi birbiriyle doğru orantılı olarak büyüme göstermemektedir. Sınıf büyüdükçe sözcüksel düzlemde tutarlı bir artış olmamıştır. İncelenen öykü metinlerinin iletileri ve eşdizimli sözcüklerin sık kullanımları ile vurgulanan değerlerin örtüştüğü görülmüştür.

Demir (2012) çalışmasında incelediği MEB yayınevine ait 8. sınıf ders kitabında, değer eğitiminin tutarlı ve zengin eşdizimsel örüntülemelerle yapıldığını vurgulamıştır. Oysa çalışmada incelenen 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında, değerlere yönelik eşdizimli sözcük kullanımının ulusal değerlerde de evrensel değerlerde de tutarlı ve zengin bir yapıda olmadığı değerlerin sıklıkları, sistemli artış- azalışları, sınıflara, iletilere göre dağılımları ışığında belirlenmiştir. İncelenen metinlerde özellikle ulusal değerlerin ihmal edildiği gözlenmiştir. İki çalışmanın belirlemelerinin uyuşmaması yayınevlerinin, kitapların ve metinlerin farklı oluşu ile; Demir'in (2012) yalnızca 8. sınıf ders kitabındaki öyküleri incelerken, bu çalışmada 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin incelenmesi ile açıklanabilir.

Karadüz'e (2008) göre; çocukların içinde buldukları toplumu bir arada tutan ve geleceğe taşıyan bu değerleri edinmeleri büyük ölçüde eğitimle olanaklıdır. Bu noktada, çocuk yazını, kendisine seçtiği kitlenin çocuklar olması ve dil bilinci, yardımseverlik, çalışkan olma, sevgi ve saygı, güvenilir olma, dayanışma, dostluk, hoşgörü ve sayısını daha da artırabileceğimiz birçok değer bu kitleye göre düzenlenerek verilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Gökçe ve Fichter'a göre ise değerler toplumun kültürel yapısı üzerinde önemli ve belirleyicidir (Akt. Özensel 2003). Bu bağlamda, Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin ulusal değerleri de en az evrensel değerler kadar önemseyen ve öğrenciyi bu değerleri tanıtan, sevdiren özellikte olması beklenir. Ancak incelenen 8 öykü metninde ulusal değerlerin istendik düzeyde okura sunulmadığı ve hissettirilmediği belirlenmiştir.

Demircan (2006) soyut işlemler döneminin değer ve inanç sisteminin yapılandırıldığı dönem olduğuna dikkat çeker. Ders kitaplarında yer alan metinlerin, ulusal ve evrensel değerlerin çocuk okura kazandırılmasında önemli araçlar olduğu gerçeğinden hareketle özellikle ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri için hazırlanan metinlerin bu değerlerin kazandırılması, tanıtılması amaçlarına hizmet edecek özellikte olmalarına özen gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

İncelenen Türkçe Ders Kitapları

Kapulu, A. ve Karaca, A. (2011). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Koza yayınları.

Karabıyık, F. (2011). *İlköğretim Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Evren yayınları.

Şahin, D. (2011). *İlköğretim Türkçe 8 ders kitabı*. İstanbul: Tav yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

Adalar, D. (2005). Arapça ve Türkçe Ders Kitaplarındaki "Yardımlaşma" ve "Arkadaşlık" Konulu Metinlerin Karşılaştırılması: Bir Eşdizimsel Örüntüleme Çözümlemesi Örneği. *Tömer Dil Dergisi*, 129, 63-84.

Akarsu, B. (1984). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: Savaş Yayınları.

Akbaş, O. (26-28 Kasım 2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerlendirilmesi*, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur. İstanbul.

- Aksan, D. (1975). Anadili. *Türk Dili*, 285, 423-433.
- Altıkulaçoğlu, S. (2010). Yabancı Dil Sınıflarında Eşdizimli Sözcük Öğretimi ve Anadilinin Rolü. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 148, 37- 52.
- Aslan, C. (2007). *Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından '100 Temel Eser'deki Öyküler Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi 4.Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.
- Aslan, C. (2011) "*Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*" Ders Notları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Dersi.
- Beaugrande, R. de (1984). *Text Production*. Ablex Publishing Corporation.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Belet, Ş. D. ve Devenci, H. (2-4 Mayıs 2008). *Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi*. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur. Çanakkale.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakır, F. (1997). *İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eğitim Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Millî Eğitim*, 173, 39-49.
- Demir, T. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eşdizimsel Örüntülemeler Açısından Görünümleri. *Turkish Studies*, 7/2, 1063- 1078.
- Demircan, C. (2006). *Mektepli Gazetesi'nde Yer Alan Metinlerin İçeriğinin Çocukların Bilişsel ve Ahlaki Gelişmelerine Katkısı (1-148. Sayılar)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2, 75- 102.
- Feyzioğlu, Y. (2007). *Masallar Çocuklar İçin Neden Gereklidir?* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur. Ankara.
- Günay, D. (2001). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karadüz, A. (2008). İlköğretim Okulu Türkçe Ders Kitaplarında Millî ve Kültürel Değerler. *Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*. 13-15 Kasım 2008, I. Kitap, Baku.
- Keçik, İ. ve Uzun, L. (2003). *Türkçe Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kolaç, E. (06-08 Mayıs 2010). *Türkçe derslerinde Yunus Emre'nin öğretileri yoluyla değerler eğitimi*. X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni'nde bildiri olarak sunulmuştur. Eskişehir.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208.
- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *İlköğretim Online*, XI, 3, 762-777.
- Kuçuradi, İ. (1996). Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye'de Eğitim (Açış Konuşması). *Seminer Bildirileri 17-18 Kasım 1995*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Özbay, M. (2003). Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları - Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı-*, S.13, Bahar.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3).
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Stotsky, S. 1993. Types of lexical cohesion in expository writing: College composition and communication. 34: 4. 436.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1,5, 763- 779.
- Tarhan, N. (2011). Güzel İnsan Modeli. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taşgüzel, S. (2004). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Öğretici Nitelikteki Metinlerdeki Eşdizimsel Örüntülemelerin Görünümü. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 125, 72- 87.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tosunoğlu M. ve Arslan F. (2012). *İlköğretim 6.-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çocuklara Öğretilecek Değerler Açısından İncelenmesi*. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu.(5- 7 Ekim 2011). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Türkmen, F. (1991). Dede Korkut Hikâyelerinin Anadolu ve Rumeli'de Yaşayan Kolları. *Türk Kültürü Araştırmaları*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, XXIX/1-2, s. 345-369.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.